

Безпалько О.В. к.е.н., доц., **Тертична Л.І.** к.е.н., доц.

Національний університет харчових технологій

ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ ЯК КЛЮЧОВИЙ СОЦІАЛЬНИЙ СТАНДАРТ ДЕРЖАВИ

Прожитковий мінімум є ключовим соціальним стандартом оскільки величина його вартості (для осіб працездатного віку) має слугувати певним орієнтиром при формуванні соціальної політики держави.

Прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [1].

Чільні положення, що визначають порядок встановлення і використання прожиткового мінімуму в Україні, встановлені Законом України «Про прожитковий мінімум» № 966-XIV від 15.07.1999 [1]. Прожитковий мінімум в Україні визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу і він є диференційованим для різних соціальних і демографічних груп населення. При визначенні цього економічного показника використовують класифікацію населення за такими категоріями: діти віком до 6 років; діти віком від 6 до 18 років; працездатні особи; особи, які втратили працездатність. Окремо розраховується також загальний (середній) показник прожиткового мінімуму. Сьогодні в Україні величина прожиткового мінімуму застосовується в багатьох розрахунках, наприклад для обчислення: розміру мінімальної заробітної плати, розміру мінімальної пенсії, величини стипендії, допомоги по безробіттю, виплати для сімей з дітьми, розміру податкової соціальної пільги тощо.

Динаміка зміни і показники прожиткового мінімуму в Україні для громадян різних рівнів забезпечення з 2015 р. по 2019 р. відображені в таблиці.

Табличні дані свідчать, що за весь представлений період найвищі значення величини прожиткового мінімуму були і залишаються для категорії

осіб «діти від 6 до 18 років». Крім того, спостерігається із року в рік поступове збільшення розмірів соціальних стандартів для всіх демографічних груп, але як правило тільки відповідно до рівня інфляції, а не реальних потреб населення.

Таблиця

Період	Загальний показник, грн	Відхилення від попереднього періоду		Діти до 6 років, грн	Діти від 6 до 18 років, грн	Працевдатні особи, грн	Особи, що втратили працевдатність, грн
		абсолютне, +/-	відносне, %				
з 01.01.2015 по 31.08.2015	1176	0	0	1032	1286	1218	949
з 01.09.2015 по 31.12.2015	1330	154	13.1	1167	1455	1378	1074
з 01.01.2016 по 30.04.2016	1330	0	0	1167	1455	1378	1074
з 01.05.2016 по 30.11.2016	1399	69	5.2	1228	1531	1450	1130
з 01.12.2016 по 31.12.2016	1544	145	10.4	1355	1689	1600	1247
з 01.01.2017 по 30.04.2017	1544	0	0	1355	1689	1600	1247
з 01.05.2017 по 30.11.2017	1624	80	5.2	1426	1777	1684	1312
з 01.12.2017 по 31.12.2017	1700	76	4.7	1492	1860	1762	1373

**Динаміка зміни прожиткового мінімуму в Україні
по соціальним та демографічним групам з 2015 по 2020 рр.**

з 01.01.2018 по 30.06.2018	1700	0	0	1492	1860	1762	1373
з 01.07.2018 по 30.11.2018	1777	77	4.5	1559	1944	1841	1435
з 01.12.2018 по 31.12.2018	1853	76	4.3	1626	2027	1921	1497
з 01.01.2019 по 30.06.2019	1853	0	0	1626	2027	1921	1497
з 01.07.2019 по 30.11.2019	1936	83	4.5	1699	2118	2007	1564
з 01.12.2019 по 31.12.2019	2027	91	4.7	1779	2218	2102	1638
з 01.01.2020 по 30.06.2020	2027	0	0	1779	2218	2102	1638
з 01.07.2020 по 30.11.2020	2118	91	4,5	1859	2318	2197	1712
з 01.12.2020 по 31.12.2020	2189	71	3,4	1921	2395	2270	1769

Досить часто в науковій економічній літературі прожитковий мінімум асоціюють з вартісною оцінкою «споживчого кошику». Але в Законі України «Про прожитковий мінімум» відсутнє саме поняття «споживчий кошик», хоча воно і використовується в багатьох діючих нормативних документах саме в контексті визначення прожиткового мінімуму. Поняття «споживчий кошик» введено в дію Законом України «Про мінімальний споживчий бюджет» № 1284-12, від 28.10.1994 р. [2].

Набір продуктів харчування споживчого кошику включає продовольчі товари, об'єднані в такі укрупнені групи: м'ясо і м'ясопродукти, молоко і молокопродукти, масло тваринне, яйця, риба і рибопродукти, картопля, овочі і баштанні культури, фрукти і ягоди, хліб і хлібопродукти, олія та маргарин, цукор та кондитерські вироби та інші продовольчі товари. Цей набір розрахований на основі мінімальних розмірів споживання продуктів харчування для різних категорій населення, розроблених науково-дослідним інститутом харчування МОЗ України. Розрахунки ґрунтуються на нормах фізіологічних потреб у харчових продуктах для дорослого населення України і рекомендацій про потреби людини в енергії і білках; відомостей про хімічний склад основних продуктів харчування і витрат речовин у процесі продукції. Набір непродовольчих товарів включає в себе предмети гардеробу, текстильну білизну, предмети санітарії, гігієни, ліки та медикаменти, меблі посуд та інші предмети культурно-побутового та господарського призначення. Споживчий кошик враховує гендерну диференціацію. Наприклад, окремо визначається мінімальний набір гардероба для чоловіків, жінок і дітей. Набір послуг

складається з витрат на житло та комунальні послуги, витрати на культурно-освітні заходи та відпочинок; витрат на побутові послуги, транспорт, зв'язок тощо. Наприклад, витрати на оплату житлово-комунальних послуг визначаються на основі норм загальної площі житла і нормативів споживання основних видів комунальних послуг (вода, тепло, газ, електроенергія, телефон тощо) на одну людину.

Згідно вітчизняного законодавства споживчий кошик повинен визначатись не рідше одного разу на п'ять років. В Україні він був прийнятий у 2000 році, відтоді його перегляд відбувся тільки восени 2016 року. Були дещо збільшені норми споживання в деяких продуктах харчування, оновлений перелік необхідних ліків та засобів гігієни, збільшено кількість позицій взуття і одягу тощо. Але у 2018 році Постанову Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 року № 780 «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» [3] Окружний адміністративний суд міста Києва (Рішення № 826/3639/17 від 25.04.2018 р.) визнав незаконною. Причиною стало невідповідність споживчого кошика нормам Закону України «Про мінімальний споживчий бюджет», де ст. 2 передбачено, що споживчий кошик для кожної з соціально-демографічних груп повинен включати «науково обґрунтовані, збалансовані за потребою стандартні набори товарів і послуг, оснований на мінімальних нормах і нормативах споживання, що розробляються науковими установами та організаціями відповідного профілю». Проаналізувавши норми представлені в Додатку до цієї Постанови назвати їх ретельно обґрунтованими і чітко збалансованими дійсно не можна. Складається враження, що норми в ньому в Україні підбираються під уже прийняту суму прожиткового мінімуму, а не навпаки, прожитковий мінімум формується на підставі науково обґрунтованих норм споживчого кошика.

Крім того в грудні 2016 р. набрала чинності в Україні Конвенція МОП № 117 про основні цілі та норми соціальної політики (ратифікована у 2015 р.), якою визначено, що при встановленні прожиткового мінімуму беруться до

уваги, крім продуктів харчування та одягу, також такі основні потреби людини як, наприклад, медичне обслуговування та освіта. Нажаль, сьогодні в українському споживчому кошику такі позиції відсутні. Сучасний світ, наприклад, не можливо вже уявити без мобільного телефону, але і ця позиція в споживчому кошику відсутня Є очевидним, що життя постійно вносить свої корективи, тож, відповідно до життєвих реалій має своєчасно корегуватися і перелік позицій товарів, що формують споживчий кошик.

Література:

1. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15 липня 1999 р. № 966-ХІV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14>
2. Про мінімальний споживчий бюджет : Закон України від 28 жовтня 1994 р. № 1284-12 / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1284-12>
3. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 року № 780 / Кабінету Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF>